

Suçu Önleme Programlarının Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Selim ÇAPAR

Yöntemlerin seçimi, değerlendirmenin tertiplendiği durum ve şartlardan ciddi bir şekilde etkilenir. ‘Özel bir durum ve belirli bir politika oluşturma şartlarındaki bir duruma uygun bir tasarım ve bilgi toplamayı yaratmayı kapsayan metodolojik kararları garanti edebilecek kesin kurallar yoktur’.

GİRİŞ

Pawson ve Tilley’in (1997: 1) söylediği gibi ‘her şey, ama herşey, değerlendirmeye ihtiyaç duyar.’ Kamu yönetimi özellikle değerlendirmeden önemli ölçüde yarar sağlayabilir, çünkü o sosyal bir müdahalenin ya da planlanmış bir programın aksiyon merkezli bir yaklaşımla sistematik bir şekilde incelenmesidir. Bir programı başarılı bir şekilde değerlendirmenin yolu araştırma metodolojisini iyi düşünmekten geçer. Bu çalışmanın amacı, suçu önleme programı olarak bir CCTV (MOBESE) sisteminin değerlendirmesini ele almaktır. Bu sebeple, araştırma değerlendirmesi ilgili kavramlar gözden geçirilecektir.

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRMESİ

Genel olarak değerlendirme uygulamalı sosyal araştırmanın bir şekli olarak kabul edilir. Bunun asıl amacı, ana araştırmada olduğu gibi yeni bilgi keşfetmek değil, fakat mevcut bilgiyle etkinlik incelenerek uygulama hakkında bilgi vermeyi ve rehberlik yapmayı sağlamaktır (Clarke, 1999: 2). Stufflebeam ve Shinkfield'in (1985: 151) söylediği gibi 'değerlendirmenin en önemli amacı ispat etmek değil, fakat geliştirmektir'. Bu bakış açısı araştırma değerlendirmesini diğer araştırma çeşitlerinden ayırır, uygulama metodu ve dizaynın yapısından daha çok onun niyetlenilmiş hedefinin farklı olduğu birçok teorisyen tarafından paylaşılır (Suchman, 1967; Rossi ve Freeman, 1983; Berk, 1995).

Değerlendirme yapanlar bilgi toplamak için mevcut sosyal bilimler araştırma metodlarına ve metodolojilerine önemli ölçüde dayandıkları halde, araştırma değerlendirmesi ve akademik araştırma birçok açıdan birbirlerinden ayrılırlar. Değerlendirme başlatılan bir politika ya da planlı müdahalenin değerini ve önemini bulmayla ilgilidir. Ek olarak değerlendirmenin siyasi sonuçları varken, siyasi güçler de onu etkiler (Clarke, 1999). Ancak Rossi ve Freeman'ın (1993) araştırma değerlendirmesi sadece metodların

uygulanması değil, aynı zamanda siyasi bir aktivitedir, şeklindeki görüşlerine çok az kişi karşı gelebilir.

'Araştırma değerlendirmesi' ve 'değerlendirme' kavramları arasında herhangi bir fark var mıdır? Bu iki kavramı birbirlerinin yerlerine kullanmaya yönelik bir eğilim varsa da, bu ikisi arasında ayırım yapan teorisyenler de vardır (Suchman, 1967; Condray ve Lipsey; Patton, 1986). Örneğin, Suchman'ın bakış açısından değerlendirme bir hareket, program veya müdahalenin değerini oluşturma hedefini işaret ederken, araştırma değerlendirmesi bir değerlendirme sürecinde bilimsel yöntemler kullanıldığında söz konusu olur.

Değerlendirme nedir? Bu sorunun basit ve açıklayıcı bir cevabını bulmak mümkün görünmüyor (Clarke, 1999: 4). Pawson ve Tilley dedi ki, 'bu kavram çok fazla yük taşımaktadır, birisi bir sihir gibi çok fazla metodoloji ile uğraşıyorsa tehlikede demektir' (1997: 2).

Değerlendirmek ile izlemek, hesapları kontrol etmek ve teftiş arasında da farklar mevcuttur. Bunların hepsi değerlendirmede kullanılabilen bilgiler üretme kapasitesine sahiptirler, ancak kendi kendilerine değerlendirme oluşturamazlar. Değerlendirme bir programın nasıl çalıştığını aramak yerine bir programın altında yatan mantığı da açıklamayı hedefleyerek bütün bu bahsi geçen aktivitelerin çok ötesine gider (Clarke, 1999: 7).

Değerlendirmenin temel çeşitleri nelerdir? Scriven (1967) sonuçlandırıcı ve geliştirici değerlendirme kavramlarını kullanır. Patton'un (1986: 66) gözlemediği gibi, 'şekillendirici değerlendirmeler hareket-merkezli olmaya meyilli iken, sonuçlandırıcı değerlendirmeler sonuç-merkezli olmaya meyillidir'. Scriven'e (1991:

Değerlendirme ve teori arasında yakın bir ilişki vardır. Weis (1972) teoriye dayanan program değerlendirmesi hakkındaki konuyu ortaya koyan ilk teorisyenlerden birisidir.

340) göre, sonuçlandırıcı değerlendirme yapan bir program üzerine rapor verirken, geliştirici değerlendirme yapan bir programa rapor verir. Öte yandan, Chen (1996) sonuçlandırıcı/geliştirici ayırımının kendi kendini sınırlandırdığını ifade ederek değerlendirmenin değişik çeşitlerini kapsayacak daha yoğun kavramsal bir çerçeveye ihtiyaç olduğuna işaret eder.

Başka bir açıdan, Chambers ve arkadaşları (1992) beş geniş çeşit değerlendirme tespit ettiler: Program çıktıları araştırmaları, maliyet-etkinlik araştırmaları, maliyet-yarar analizleri, uygulama araştırmaları, müşteri memnuniyeti çalışmaları ve ihtiyaç çalışmaları. Benzer olarak, Stockdale ve arkadaşları (1992) bu çeşitlerin bazılarını polis faaliyetlerine ekonomik değerlendirmeyi uygulamak amacıyla kullanmaktadırlar.

Değerlendirme ve teori arasında yakın bir ilişki vardır. Weis (1972) teoriye dayanan program değerlendirme hakkındaki konuyu ortaya koyan ilk teorisyenlerden birisidir. Genelde, teori birçok fonksiyonu yerine getirir ve değerlendirme sürecinin hayati bir elementidir. Teori ve değerlendirme arasındaki ilişkiyi

ararken değerlendirme hakkındaki teori ile değerlendirmenin içindeki teori arasında dikkatli olmak oldukça önemlidir (Clarke, 1999: 31). Ek olarak, Chen (1990) değerlendirme de teori-sürümlü bir anlayışla yöntem-merkezli bir yaklaşımın yerleşmesi gerektiğini savunmaktadır.

Pawson ve Tilley'in (1997) 'bilimsel gerçekçi' yaklaşım markalarının tanıtımıyla birlikte teori-sürümlü değerlendirmelere yönelik hareket güç kazandı. Mekanizmalar, içerikler ve çıktıların kavramsal görüntüsü için gerçekçi sosyal açıklama bir model sağlamaktadır (Tilley, 1993; Pawson and Tilley, 1997). Gerçekçi değerlendirme yapan bir programın nasıl ve hangi şartlar altında neden-sonuç potansiyelinin ortaya çıktığını anlamaya ihtiyacı vardır. Bu içerik – mekanizma- çıktı şekilleri anlamıyla düşünülerek başarılıdır (Pawson and Tilley, 1997).

Nicelik ve Nitelik

Niteliksel araştırma çalışmaları araziye yönelme eğilimindedir. Hipotezin sınanması olarak tanımlanabilen niceliksel yaklaşımın aksine, niteliksel yaklaşım araştırma sorusuna yorumsal ve etnoğrafik bir yaklaşımı ifade eder ve sıkça hipotez üretici olarak adlandırılır (Robin, 1993: 19). Sert ve sağlam bilgi arayan araştırmacılar nicelik isterken 'gerçeğin derinliği' ile ilgili araştırmacılar nitelik isterler ayrımından hareketle birçok yazar niceliksel araştırmanın niteliksel araştırmaya göre daha az geçerli olduğunu düşünür (Zelditch, 1986: 122). Leedy (1989: 139)'nin işaret ettiği gibi eğer bilgi sözel ise yöntem niteliksel ve eğer onlar rakamsal ise yöntem niceliksel.

Saf şekilleri altında niteliksel ve niceliksel paradigmlar mantıksal olarak birbirleriyle uyumlu değildirler. Guba ve Lincoln (1988: 105) araştırma değerlendirmesi dizaynında kar-

Değerlendirme yapanların hem niteliksel hem de niceliksel teknikler konusunda uzmanlaşmış olmaları gerekmektedir.

ma yöntemlerin kullanılabilceğini kabul ettikleri halde, ki doğa değerlendirmecileri niceliksel metotları ve niceliksel değerlendirmeciler niteliksel metotları 'önyargısız' olarak benimserler, onlar paradigmların karıştırılabilmesi fikrini şiddetle reddederler. Öte yandan Cook ve Reichardt (1979:19) dar görüşlerle tıkanmış metodolojik paradigma tartışmalarının değerlendirme yapanların 'esnek ve benimseyici' paradigmatik bir pozisyonu benimsemelerini ısrar ederler.

Değerlendirme yapanların hem niteliksel hem de niceliksel teknikler konusunda uzmanlaşmış olmaları gerektiği söylenebilir. Patton (1986: 215)'un söylediği gibi, 'paradigmların seçimi farklı yöntemlerin farklı durumlar için uygun olduğunu ortaya koyar.' Bu pratik yaklaşım bir değerlendirme çalışmasında metotların birlikte kullanımına imkân verir.

Yöntemlerin seçimi değerlendirmenin tertiplendiği durum ve şartlardan ciddi bir şekilde etkilenir. 'Özel bir durum ve belirli bir politika oluşturma şartlarındaki bir duruma uygun bir tasarım ve bilgi toplamayı yaratmayı kapsayan metodolojik kararları garanti edebilecek kesin kurallar yoktur' (Patton, 1987: 9).

Anketler ana bilgilere ulaşmanın temel yoludur. Mülakatlar işleyiş

ve çıktılarına ilişkin nicel ve nitel bilgiler üretebilirler. Yapılandırılmış mülakatlar bir ankete yaslanırken, yapılandırılmamış mülakatlar yoğun görüşmelerdir. İkisinin arasında yarı-yapılandırılmış mülakatlar daha az katı kurallara sahiptir. Standart sorular olduğu halde, açık sonuçlu soruları da kapsar ve daha fazla niteliksel bilgi elde etmeyi amaçlar. Genel olarak araştırmacı kullandığı bilgi toplama metotlarından bağımsız olarak gözlem yeteneklerini kullanır, fakat bu sistematik olmalıdır. Belgelere dayanan dokümanlar programın resmi amaçları ve hedefleri konusunda çok yararlı olur, ancak belgelerin sağladığı bilgilerin sınırlı olduğunu unutmamak gerekir.

Cook ve Reichardt (1979: 27) 'metotlar arasında duvarlar örmenin zamanı geçmiştir ve köprüler kurmanın zamanı gelmiştir,' diye tavsiye ederler. Üçgenleme iki veya daha fazla yöntemin bir tek çalışma da kullanılmasını ifade eder (Leedy, 1989). Üçgenlemede en büyük avantaj tek metotlu bir araştırmaya göre çok metotlu bir araştırma yapan araştırmacının bulgularına güven duymasını sağlar (Clarke, 1999: 88).

Geçerlilik

Hem Lurigio ve Rosenbaum (1986) ve Benett (1990) bir araştırma değerlendirmesini planlarken bir araştırmacının araştırmanın geçerliliği ile ilgili konularda net bir fikrinin olmasının önemine dikkat çekerler. Araştırma geçerliliği için dörtlü bir tipoloji ortaya konmuştur (Cook and Campbell, 1979).

Birincisi iç geçerliliği, basitçe tedavi ile sonuçlar arasındaki nedensellik bağının güvenirliğini ifade eder. İkincisi dış geçerliliği, araştırma değerlendirmesinin bulgularının genelleştirilebilmesiyle ilgilidir. Üçüncüsü yapısal geçerliliği, yüksek oranda bir yapısal geçerlilik için araştırmacı bir programı değerlendirirken teori ve pratik arasındaki bağlantıdan haberdar olmalıdır. Dördüncüsü istatistikî sonuç geçerliliğidir, Lurigio ve Rosenbaum (1986: 39)'a göre bu 'genellikle değişkenlerin ölçülmesinde ve bilgilerin tahlilinde hata ya da kısıtlamalara işaret eder ki gerçek program etkilerine göre değerlendirmenin duyarlılığını azaltabilir ya da soruşturmacıyı program etkilerinin varlığını tespit etmekte yanlış yönlendirebilir.'

Suç önleme çabalarının altında yatan formüllendirme ve uygulamaya ilişkin ayrıntıları anlamak önemlidir.

Suç Önleme Programlarının Değerlendirilmesi

Toplumların birbirlerinden sosyal yapı, nüfus profili, etnik yapı ve kültürel geçmiş gibi pek çok açıdan farklı oldukları bir gerçektir. Pawson ve Tilley'in (1997) tavsiye ettikleri bilimsel gerçekçi yaklaşımda arzulanan program çıktılarının başarılarının hissedilebildiği mekanizmalar ve muhtemelen programın başarılarını üretebilen şartlar da hesaba katılmaktadır.

Suç önleme çabalarının altında yatan formüllendirme ve uygulamaya ilişkin ayrıntıları anlamak önemlidir. Bir görüşe göre nicel olarak yapılan çıktı değerlendirmeyle bu anlaşılabilir ve niteliksel araştırma tekniklerinin kullanımını gerektirir (Crawford ve Jones, 1986). Bilimsel gerçekçi bakış açısından program mekanizmalarının kavramsallaşması ve tespiti üzerinde durulmasının önemi kabul edilirken, Crawford ve Jones (1996: 23) Pawson ve Tilley'in bütün mekanizmaları sonuç bağlantılı olarak görmelerinin 'süreçsel mekanizmaların' değerlendirmesini göz ardı ettiklerinden bahsederler. Bunların süreçler ve sosyal düzenlemeler olduğunu ki, karar vermenin, ilişki kurmanın, uzlaşmacı yönetimin ve müzakerelerin tabiatında yer aldığını ifade ederler.

Niteliksel metotlar özellikle toplumsal suç problemleriyle uğraşan ve karmaşık sosyal dinamikleri olan çok kurumlu işbirliğine dayanan projeleri incelerken yararlıdır (Clarke, 1999:122). Geçen yıllarda politika üreten çok sayıda belge suç kontrolüne koordineli bir yaklaşımın gerekliliğine işaret eder ve devlet birimleri, bağımsız kurumlar ve halk arasında işbirliği ve birlikte çalışmaktan bahseder (Blagg vd., 1988; Home Office, 1990). Güç farklılıklarının, kazanılmış hakların ve ideolojik taahhütlerin çok kurumlu programlarda nasıl birer tansiyonu artırıcı ve uzlaşmazlığa yönelik potansiyel oluşturduğunu araştırma ortaya çıkardı (Sampson vd., 1988; Pearson vd., 1992).

SONUÇ

Bu çalışma araştırma değerlendirmesindeki yöntem sorunlarını ana hatlarıyla tartışmıştır ve bir CCTV (MOBESE) programı değerlendirmesindeki çalışmanın izlediği araştırma metodolojisi üzerinde durulmuştur. İlgili kurumlardan mevcut bilgiler elde edilmesi, gözlem yapılması ile sistemin nasıl çalıştığı konusunda bilgiler edinilmiştir. Sonuç olarak, bir şehir merkezi CCTV programının etkisini ölçmek için çok-metotlu bir yaklaşım tercih edilmelidir.

KAYNAKÇA

Çapar, S. (2011) "Caddelerde Güvenlik Nöbetindeki Kameralar", Ankara: Turhan Kitabevi.